

УДК 364.044.4

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7\(25\)-815-826](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-815-826)

Савельчук Ірина Борисівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій, Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій, Національний авіаційний університет, проспект Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03058, тел.: (050)163-32-21, <https://orcid.org/0000-0001-6813-4548>

МОЖЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА УСПІШНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі дослідження можливостей прояву соціальної активності студентської молоді на успішність реалізації інноваційної діяльності у галузі соціальної роботи. Доводиться необхідність впровадження інноваційних соціальних послуг населенню як характерна ознака реформування соціальної сфери. Визначено причини необхідності залучення до надання інноваційних соціальних послуг студентської молоді, зокрема майбутніх соціальних працівників.

Закцентовано увагу на тому, що прояв соціальної активності студентської молоді забезпечує їх залучення до надання інноваційних соціальних послуг за різними напрямками соціальної роботи, оскільки соціальна активність виступає чинником збагачення професійного досвіду та підвищення ресурсного потенціалу підготовки соціальних працівників.

Мета статті – розкрити можливості прояву соціальної активності студентської молоді щодо їх залучення до надання інноваційних соціальних послуг та перспективи збагачення їх професійного досвіду задля підвищення ресурсного потенціалу підготовки соціальних працівників. Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження було використано теоретичні, емпіричні та статистичні методи зведення й обробки даних, здійснено аналіз особливостей збагачення професійного досвіду в галузі соціальної роботи, з'ясовано можливості прояву соціальної активності студентів та підвищення ресурсного потенціалу підготовки соціальних працівників.

Новизна дослідження полягає у визначенні перспектив розширення ресурсного потенціалу підготовки соціальних працівників завдяки сприянню соціальній активності студентів. Доведено, що залучення до інноваційних соціальних послуг допомагає розширити ресурсний потенціал підготовки соціальних працівників.

Ключові слова: студентська молодь, соціальна активність, соціальні інновації, ресурсний потенціал, підготовка соціальних працівників, залучення до інноваційної діяльності.

Savelchuk Iryna Borysivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Department of Social Technologies, Faculty of Linguistics and Social Communications, National Aviation University, 1, Liubomyra Huzara Ave., Kyiv, 03058, tel.: (050)163-32-21, <https://orcid.org/0000-0001-6813-4548>

THE POTENTIAL IMPACT OF STUDENT SOCIAL ACTIVITY ON THE SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF SOCIAL INNOVATIONS

Abstract. The article addresses the current issue of exploring the potential of student social activity to enhance the successful implementation of innovative practices in the field of social work. It emphasizes the necessity of introducing innovative social services to the population as a distinctive feature of social sector reform. The reasons for involving student youth, particularly future social workers, in providing innovative social services are identified.

The focus is on the fact that the manifestation of social activity among students ensures their involvement in providing innovative social services across various areas of social work, as social activity serves as a factor in enriching professional experience and increasing the resource potential for the training of social workers.

The purpose of the article is to reveal the possibilities for student social activity in terms of their involvement in providing innovative social services and the prospects for enriching their professional experience to enhance the resource potential of social worker training. To achieve this goal and address the research tasks, theoretical, empirical, and statistical methods of data collection and processing were used, analyzing the features of enriching professional experience in social work, exploring the possibilities for student social activity, and increasing the resource potential for social worker training.

The novelty of the research lies in identifying the prospects for expanding the resource potential of social worker training by promoting student social activity. It has been proven that involvement in innovative social services helps expand the resource potential of social worker training.

Keywords: student youth, social activity, social innovations, resource potential, social worker training, involvement in innovative activities.

Постановка проблеми. Сучасний стан реформування соціальної сфери, необхідність розробки й впровадження інноваційних моделей надання соціальних послуг вразливим категоріям населення України, наявність неузгодженості між потребами клієнтів соціальної сфери та можливостями державної соціальної політики зумовлюють прояв професіоналізму, креативності та компетентності соціальних працівників. В умовах сучасних

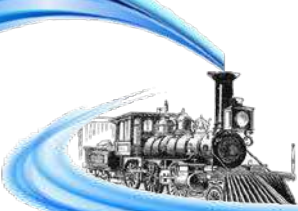

викликів, які спричинено російсько-українською війною та соціально-економічними труднощами, участь молоді в розробці та реалізації соціальних інновацій стає особливо важливим для соціального відновлення та розвитку України. Саме тому, висувуються нові вимоги до майбутніх фахівців соціальної сфери ще на етапі їх навчання в закладах вищої освіти. З цих міркувань актуалізується потреба прояву соціальної активності студентської молоді в умовах професійної підготовки фахівців до інноваційної діяльності відповідно до трансформаційних змін соціальної сфери, глобалізаційних соціокультурних тенденцій та надзвичайних ситуацій.

Нормативно-правове поле теорії та практики соціальної роботи в європейському співтоваристві представлене ратифікованими в Україні стратегічними документами Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи (IASSW) й Міжнародної асоціації соціальних працівників (IFSW), серед яких провідна роль належить наступним: «Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників» (Global standards for the education and training of the social work profession, 2004); «Світові пріоритети соціальної роботи і соціального розвитку: зобов'язання щодо дій» (The Global Agenda for Social Work and Social Development, 2012); «Глобальне визначення соціальної роботи» (Global Definition of Social Work, 2014).

Пошук нових можливостей щодо впровадження інновацій в галузі соціальної роботи здійснюється з урахуванням суспільної значущості інноваційної діяльності соціальних працівників, яка забезпечується завдяки інтеграції ресурсів, їх активізації та взаємодії [1]. Оскільки процес створення та впровадження соціальних інновацій є тісно пов'язаним з проявом активності молодих людей, актуалізацією їх інноваційного потенціалу, то абсолютно правомірним чинником виступає освітнє середовище підготовки майбутніх фахівців. Саме студентська молодь має потенціал до розробки й впровадження нових ідей та рішень, а її соціальна активність може стати рушійною силою для соціальних змін та інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За визначенням Комісії соціальних інновацій ЄС (Social Innovation A Decade of Changes, 2014) об'єднання ресурсних можливостей та співпраця вважається пріоритетним для вирішення соціальних проблем. Для продукування соціальних інновацій обов'язковим вважається створення сприятливого «природного середовища» завдяки інструментам побудови такого простору як інкубатори, хаби, форуми, конкурси та методології дослідження: тестування і вимірювання впливу (Social Innovation A Decade of Changes, 2014). Соціальні інновації як свідомо організовані нововведення або нові явища в практиці соціальної роботи, які виникають на певному етапі розвитку суспільства відповідно до мінливих

соціальних умов, безперечно потребують наявних механізмів для їх успішної реалізації.

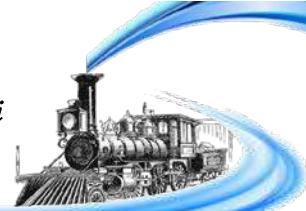
Сучасні процеси, що відбуваються в суспільстві, у зв'язку з необхідністю підвищення якості життя соціально незахищених верст населення, роблять надзвичайно актуальною проблему розробки й впровадження інновацій в практику соціальної роботи. Якщо інноваційна діяльність соціальної сфери спрямована на вирішення соціальних проблем сучасного суспільства, то розробка та впровадження інноваційних моделей соціальної роботи, перш за все, має забезпечити об'єднання ресурсних можливостей та їх розширення [8]. Проте, впровадження інноваційних моделей соціальної роботи не може здійснюватися простим поєднанням «традицій та інновацій» для оновлення системи надання соціальних послуг населенню.

Інноваційна діяльність соціальних установ, служб та громадських організацій — це розробка нових, більш якісних соціальних послуг населенню, які забезпечують підвищення ефективності соціальної роботи шляхом об'єднання ресурсних можливостей щодо подальшого впровадження інноваційних напрямів соціальної роботи та поширення нових соціальних послуг. Соціальні інновації необхідні для вирішення сучасних соціальних проблем, які виникли в суспільстві. Дослідження впливу соціальної активності молоді допоможе зрозуміти, як краще залучати цей ресурс для розробки та впровадження нових інноваційних підходів щодо надання соціальних послуг вразливим категоріям населення [2;3].

Різноаспектної є проблематика теоретико-методологічних основ впровадження інноваційних процесів й технологій у соціальній педагогіці й соціальній роботі (Д.Бибик, Р.Вайнола, І. Мельничук, Н. Шуст) та компетентнісних засад формування професіоналізму соціальних працівників (І. Богданова, М. Васильєва, О. Лісовець, Т. Логвиненко, О. Карпенко, В. Корнешук, М. Лукашевич, Н. Павлик, Т. Семігіна, Г. Слозанська, В. Шахрай та ін.). Разом з тим, незважаючи на значну кількість публікацій із досліджуваної проблематики та їх цінність, питання соціальної активності щодо залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення інноваційної професійної діяльності не було предметом ґрунтовних досліджень вітчизняних вчених.

Мета статті. Метою статті є представлення результатів вивчення стану потенційних напрямів інноваційної діяльності, до яких соціально активна молодь має можливість залучатися під час професійної підготовки до соціальної роботи.

Основними завданнями визначено: проаналізувати стан розробленості проблеми залучення студентської молоді до надання інноваційних соціальних послуг; дослідити досвід залучення студентської молоді до надання інноваційних соціальних послуг за різними напрямами соціальної роботи;

визначити можливості для розширення ресурсного потенціалу підготовки соціальних працівників для підвищення прояву соціальної активності студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Необхідність здійснення дослідження щодо залучення студентської молоді до надання інноваційних соціальних послуг обумовлена важливістю підвищення ефективності соціальної роботи та впровадження нових підходів до соціальної підтримки й допомоги вразливим категоріям населення. Соціально активна позиція студентської молоді сприяє створенню мотивуючого освітнього середовища професійної підготовки, в якому кожен майбутній фахівець має можливість бути залученим та мотивованим до участі у процесі розробки та впровадження соціальних інновацій. Дослідження досвіду соціальної активності й залученості студентів до соціальної роботи за різними професійними напрямками, зокрема на підприємствах, сприятиме розумінню й вдосконаленню ефективних методик та підходів для підвищення підтримки нових ідей та шляхів успішної їх реалізації [4].

Визначення можливостей для розширення ресурсного потенціалу підготовки соціальних працівників допоможе збільшити соціальну активність студентської молоді, що, у свою чергу, сприятиме вирішенню сучасних соціальних проблем та підвищенню якості надання соціальних послуг.

Соціальна активність молоді щодо здійснення інноваційної діяльності з соціальної роботи може проявлятися як участі та ініціативність молодих людей у створенні, розробці та впровадженні нових ідей, методик, технологій соціальної роботи. Саме соціальна активність дозволяє молоді долучатися до організації та реалізації соціальних проєктів, програм та волонтерських акцій, спрямованих на покращення якості соціальних послуг, підвищення ефективності соціальної підтримки та вирішення актуальних соціальних проблем. Соціальна активність молоді проявляється через їх готовність брати на себе соціальну відповідальність, проявляти ініціативність, креативність та лідерство, співпрацювати з іншими учасниками соціальних процесів та волонтерських ініціатив, а також постійно вдосконалювати свої знання та навички для успішної реалізації інноваційних ідей (Табл.1).

Таблиця.1.

Характеристика поняття «соціальна активність» студентської молоді

№	Складові соціальної активності студентської молоді	Характеристика складових соціальної активності студентської молоді
1.	Ініціативність	Відображає активність та готовність студентів брати на себе ініціативу у створенні нових соціальних проектів та організації заходів.
2.	Лідерство	Відображає здатність ефективно організовувати та керувати командами.
3.	Соціальна відповідальність та етичні стандарти	Відображає усвідомлення студентами своєї соціальної ролі, відповідальності перед суспільством, дотримання етичних стандартів у волонтерській та соціальній діяльності.
4.	Комунікативні навички та вміння працювати в команді	Відображає комунікативні навички студентів та їх здатність до ефективного спілкування у різних контекстах.
5.	Інноваційність та креативність	Відображає здатність студентів генерувати нові ідеї та пропонувати інноваційні рішення, застосовувати креативні підходи під час реалізації соціальних проектів та волонтерських заходів .

Зрозуміло, що соціальна активність студентської молоді є важливим аспектом їх участі в університетських заходах в умовах аудиторної та позааудиторної навчальної та соціально-виховної діяльності.

Розуміючи багатовекторність освітніх програм професійної підготовки фахівців соціальної сфери у сучасних вітчизняних університетах (класичних, профільних та педагогічних) ми вбачаємо наявність особливостей прояву соціальної активності щодо здійснення інноваційної діяльності з соціальної роботи, що може проявлятися шляхом вибору інноваційних напрямів соціальної роботи, усвідомлення значення інновацій в соціальній роботі та наявність успішного досвіду залучення до інноваційної діяльності в сфері надання соціальних послуг.

Для забезпечення валідності експериментальної інформації відповідно до розробленого критеріально-діагностичного інструментарію до опитування були залучені майбутні соціальні працівники - студенти бакалаврату (65 осіб - II-IV курс) та магістратури (45 осіб - I-II курс), відповідь яких оброблялася за допомогою комп'ютерної програми SPSS 17,0.

Судячи з розподілів відповідей респондентів щодо визначення пріоритетних напрямів професійної діяльності в галузі соціальної роботи, успішність яких залежить від прояву соціальної активності, то відповіді студентів — майбутніх соціальних працівників розподілилися у порядку їх важливості (Рис 1.). Так, перевагу студенти віддають соціально-технологічній діяльності (93,1%), тоді як організаційно-управлінській (85,5%) та соціально-педагогічній (74,1%) діяльності, а вже соціально-проектній (46,5%) та науково-дослідницькій діяльності (31,4%).

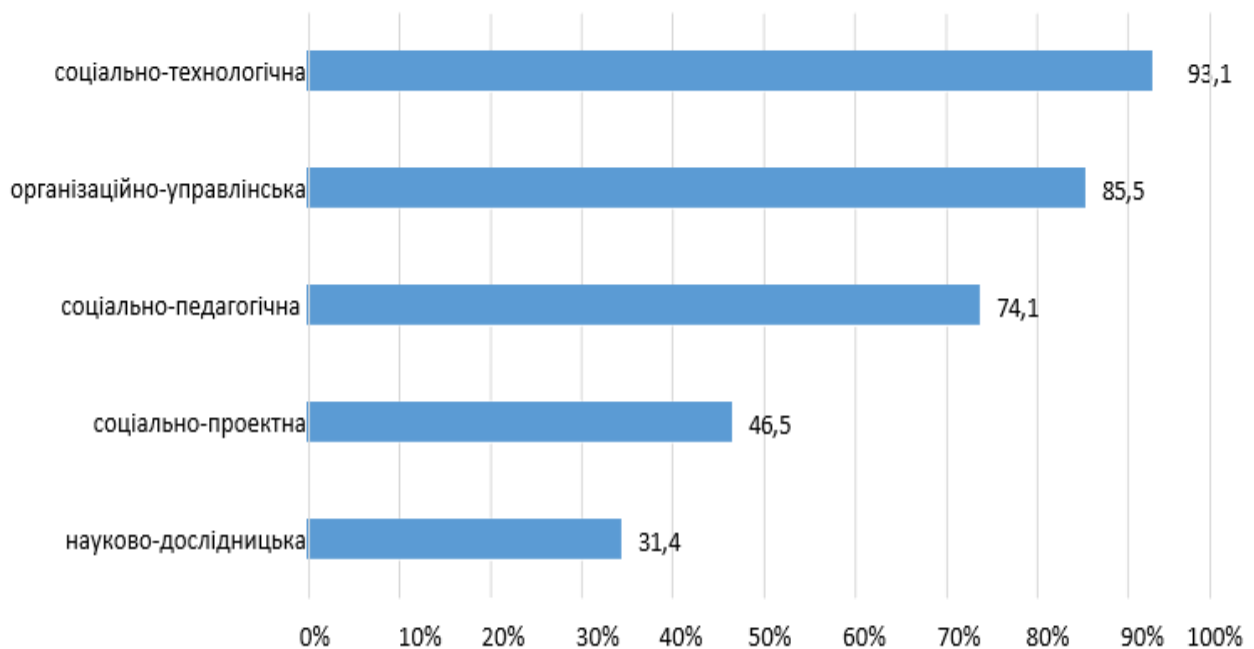
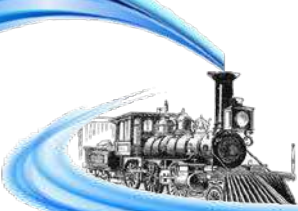

Рис.1. Напрями професійної діяльності в галузі соціальної роботи (за вибором студентів)

Слід зазначити, що обираючи важливість напрямів професійної діяльності соціальних працівників вибір студентів залежав від прояву їх соціальної активності, який було зорієнтовано на традиційний спосіб вирішення соціальних проблем клієнтів, оскільки вони вбачають можливість застосування технологій соціальної роботи для надання соціальних послуг. Це свідчить про те, що інноваційна складова діяльності соціальних працівників не набуває важливого значення.

Аналізуючи відповіді студентів, ми також звернули увагу на те, що вибір пріоритетності напрямів професійної діяльності залежав від усвідомлення ролі та значення інновацій соціальної роботи щодо вирішення соціальних проблем

різних категорій клієнтів та груп соціально незахищеного населення. Проте 27,4 % опитаних вважали, що не відчувають фактичної потреби у збільшенні поінформованості про інноваційну діяльність соціальних працівників, а 21,5 % зовсім не мають дефіциту знань щодо впровадження інновацій в практичну соціальну роботу. Натомість 23,2 % та 20,5 % респондентів обрали варіанти відповідей «відчуваю» та «відчуваю, але недостатньо». Не змогли чітко визначитися стосовно власної поінформованості 7,4 % опитаних, оскільки їх відповідь свідчить про прихильність до традиційних технологій надання соціальних послуг (Рис.2).

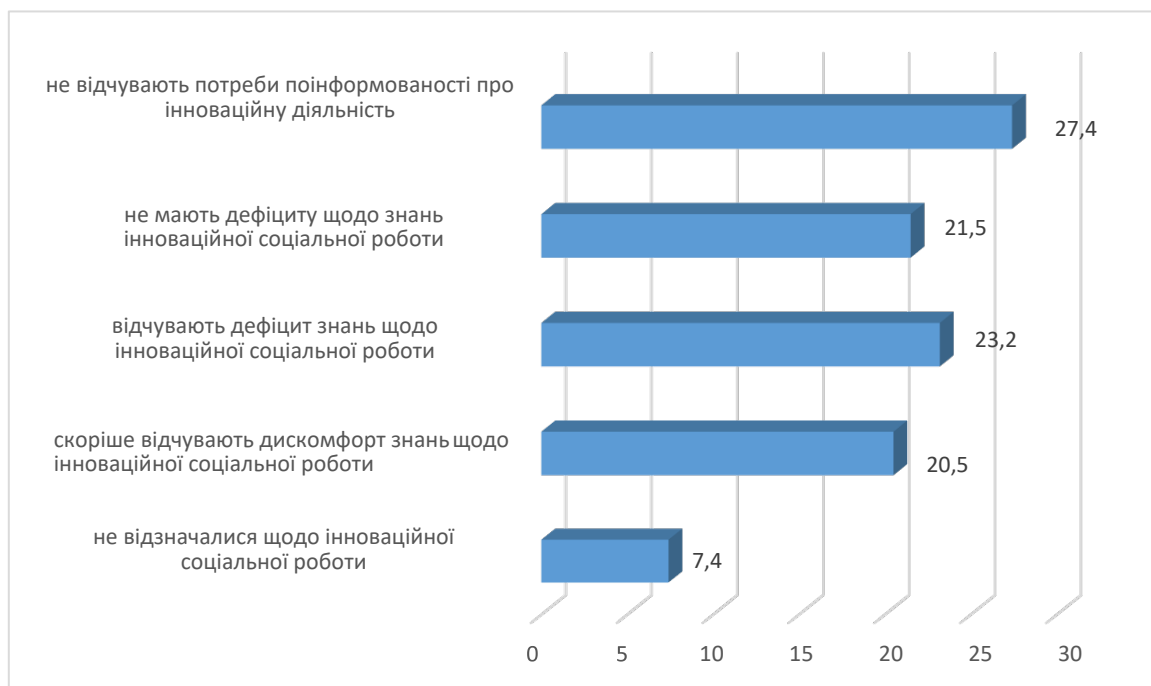

Рис 2. Значення інновацій для ефективності соціальної роботи

Подальший аналіз відповідей на анкетування дозволив виявити, що більшість опитаних (64,8 %) вважають себе соціально активними, оскільки мають досвід участі у заходах громадських й благодійних організацій або соціальних установ в Україні. Значна частина студентів (35,2%) не були залучені до різних форм волонтерської та соціально-проектної діяльності. Проте, ці студенти знайомі з вітчизняним та закордонним досвідом розробки інноваційних моделей надання соціальних послуг та організації соціальної роботи.

Для визначення рівня формування соціальної активності студентської молоді, зокрема майбутніх соціальних працівників було запропоновано дев'ять показників за трьома блоками, які студенти (бакалаври та магістри) мали оцінити за десятибальною шкалою:

I. Участь у заходах громадських організацій:

1. Членство та участь у громадських організаціях (молодіжні клуби, екологічні групи, культурні асоціації).

2. Організація та проведення заходів (семінари, тренінги, культурні та спортивні події).

3. Участь у громадських акціях та кампаніях (права людини, здоровий спосіб життя, протидія домашньому насиллю).

II. Участь у заходах благодійних організацій:

4. Волонтерська діяльність (вразливі групи населення, діти-сироти, люди похилого віку, бездомні, ветерани).

5. Фандрайзинг (збір коштів на благодійні проекти, організація благодійних ярмарків, марафонів, концертів).

6. Участь у соціальних програмах (покращення якості життя вразливих груп населення, надання гуманітарної допомоги).

III. Участь у заходах соціальних установ:

7. Практика та стажування (центри соціальних служб, реабілітаційні центри, заклади освіти та охорони здоров'я).

8. Проектна діяльність (програми профілактики правопорушень, інтеграції осіб з особливими потребами, реінтеграції ветеранів).

9. Підтримка соціальних ініціатив (місцеві ініціативи для вирішення конкретних соціальних проблем).

Подальший аналіз відповідей студентів дозволив умовно визначити «інтегральний показник соціальної активності» (Альфа Кронбаха - 0,87). Отже, результати анкетування показують, що соціальна активність студентів є різноманітною та багатогранною. Це свідчить про високу готовність молоді до участі в суспільному житті та їх здатність впливати на соціальні процеси [7]. Така активність є важливою складовою формування громадянської свідомості та відповідальності, а також сприяє розвитку професійних навичок та компетенцій, необхідних для майбутньої кар'єри в галузі соціальної роботи.

Щодо підготовки майбутніх соціальних працівників, то необхідно орієнтуватися на комплексний підхід, який має поєднати теоретичні знання з практичними навичками надання соціальних послуг. Особлива увага має приділятися впровадженню інноваційних технологій та методик, які відповідають сучасним викликам соціальної сфери. Важливим стає необхідність забезпечення студентам можливості для участі в реальних соціальних проектах і стажуваннях у соціальних установах та громадських організаціях. Необхідність збільшення знань стосовно інноваційної діяльності соціальних працівників передбачає наповнення інноваційною складовою нормативних навчальних дисциплін спеціальності «Соціальна робота». Особливо це стосується практико-орієнтованих навчальних дисциплін, зокрема «Соціальна

робота з різними групами клієнтів», яка орієнтує студентів до застосування традиційних методів й форм у роботі з клієнтами та «Інноваційні технології соціальної роботи», зміст якої розкриває особливості впровадження інноваційних напрямів соціальної роботи з відповідними методами й формами вирішення соціальних проблем, а також введенням інноваційно-орієнтованих за змістом навчальних дисциплін за вибором студентів.

Це свідчить про необхідність організації інформаційно-просвітницької роботи щодо ознайомлення та вивчення інноваційного досвіду зі студентами у не тільки у період проходження різних видів практик, але й в процесі підготовки шляхом запровадження викладачами практико-орієнтованих та компетентнісно-орієнтованих завдань за методом «кейс-стаді» та інших інноваційних форм та методів навчання.

Щодо позааудиторної навчальної й соціально-виховної діяльності, то доцільним вважаємо як проведення інформаційних лекцій, практичних семінарів, круглих столів, майстер-класів, так і залучення студентів до вивчення традиційного й інноваційного досвіду в умовах проведення «Кейс-майстерні «живих історій».

Позааудиторна робота відіграє ключову роль у формуванні соціальної активності студентів, оскільки вона надає можливості для практичного застосування теоретичних знань та розвитку професійно важливих навичок для майбутніх соціальних працівників [5;6]. Зрозуміло, що залучення студентів до волонтерських програм та соціальних проектів сприяє розвитку лідерських якостей, ініціативності та відповідальності, а також формує навички роботи в команді та ефективної комунікації. Крім того, позааудиторна діяльність дозволяє студентам безпосередньо залучитися до вирішення соціальних проблем, підвищуючи їх соціальну відповідальність, що є необхідним для майбутніх фахівців у соціальній сфері.

Наше дослідження також передбачало виявлення ставлення майбутніх соціальних працівників до позааудиторних форм підготовки до професійної діяльності в галузі соціальної роботи (кейс-майстерня «живих історій», конкурс соціальних проектів, фестиваль інноваційних технологій, студентський арт-фестиваль, майстер-класи, тренінгові форми навчання, експериментальні студентські студії, мережа партнерства соціальних інституцій, школа інноваційного досвіду, студентські літні та зимові школи соціального лідерства) та методів роботи (метод проектів, метод кейс-ситуацій, метод введення щоденників з проходження практики, методи тренінгового навчання, методи партнерства та співробітництва, методи стимулювання студентських ініціатив, методи активізації та зростання потенціалу).

Висновки.

Отже, виявлено можливості прояву соціальної активності студентської молоді через їх залучення до надання інноваційних соціальних послуг та

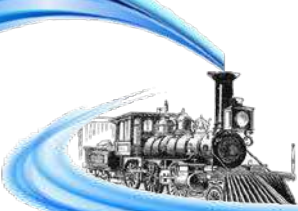

перспективи збагачення професійного досвіду задля підвищення ресурсного потенціалу позааудиторних форм й методів підготовки майбутніх соціальних працівників.

Для динамічного зростання соціальної активності студентів в процесі підготовки до професійної діяльності в галузі соціальної роботи мають бути створені оптимальні умови для успішної її реалізації через ознайомлення студентів з найкращим досвідом професійної діяльності в галузі соціальної роботи шляхом здійснення обміну ресурсами між університетом та соціальними інституціями щодо організації та проведення спільних партнерських заходів фахівцями та їх систематичної взаємодії з координації проходження різних видів практик бакалаврів та магістрів; розширення знань про інноваційні форми й методи аудиторної та позааудиторної діяльності; активізація різних видів навчальної та соціально-виховної діяльності студентів в процесі індивідуальної та групової роботи та засобами навчальних студій, наукових гуртків, проведеннями конкурсів соціальних проєктів та студентських ініціатив.

Література:

1. Бибик Д.Д. Розширення можливостей мультидисциплінарної взаємодії волонтерських та благодійних організацій в умовах воєнного стану. *Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси*. Київ. 2022. С. 88-89.
2. Бибик, Д. Д. Формування соціального лідерства у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки. (Дис... д-ра філософії). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ. 2021.
3. Бибик, Д., Савельчук, І. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education*, 2023. Vol. 10, No. 1. pp. 7-16. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1>
4. Котикова О.М., Савельчук І.Б. Соціальна робота на підприємстві: орієнтири для забезпечення сталого розвитку авіаційної галузі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр.* 2023. Вип. 1. С. 94-103. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-1-94-103>
5. Остапчук, В.В. Педагогічні технології професійного саморозвитку майбутніх соціальних працівників в умовах позааудиторної діяльності. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. Вип. 5. С. 61-66. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.9>
6. Остапчук, В.В. Позааудиторна робота як педагогічна умова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету Серія: Педагогіка*. 2023. №(3). С.518-530. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-3-518-529>
7. Savelchuk, I., Bybyk, D., Hrebenova, V., Horban, Y., & Koshelieva, O. (2021). Social competence of student youth: the experience of training in the educational environment of the university under the conditions of the pandemic. *Laplace Em Revista*, 7 (Extra-A), p.481-490. <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-A849p.481-490>
8. Savelchuk, I., Bybyk, D., Zhytynska, M., Ivzhenko, I., Mikheiva, O., & Kunytsia, T. (2021). Trends in the Development of Social Work: Postmodern Ideas and Prospects. *Postmodern Openings*, 12(3Sup1), 143-154. <https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356>

References:

1. Bybyk D.D. (2022). Rozshyrennia mozhyvostei multydystryplinarnoi vzaiemodii volonterskykh ta blahodiinykh orhanizatsii v umovakh voiennoho stanu. [Expanding the possibilities of multidisciplinary cooperation of volunteer and charitable organizations in the conditions of martial law]. *Povoienna Ukraina i Svit: filosofskyi, pravovyi ta humanitarnyi dyskursy.- Postwar Ukraine and the World: Philosophical, Legal and Humanitarian Discourses - Kyiv*. S. 88-89. 78 [in Ukrainian].
2. Bybyk, D.D. (2021). Formuvannia sotsialnoho liderstva u maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh profesiinoi pidhotovky. [Formation of social leadership in future social workers in the conditions of professional training]. (Dys.... d-ra filosofii). *Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv*. [in Ukrainian].
3. Bybyk, D., Savelchuk, I. (2023). Sotsialna zghurtovanist molodi v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. [Sotsialna zghurtovanist molodi v Ukraini v umovakh voiennoho stanu]. *Social Work and Education*. Vol. 10, No. 1. pp. 7-16. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1> [in Ukrainian].
4. Kotykova O.M., Savelchuk I.B. (2023). Sotsialna robota na pidpriemstvi: oriientyry dlia zabezpechennia staloho rozvytku aviatsiinoi haluzi. [Social work at the enterprise: guidelines for ensuring sustainable development of the aviation industry]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. - Scientific notes of Berdyan State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences: coll. of science Ave. Vyp. 1. S. 94-103*. [in Ukrainian].
5. Ostapchuk, V.V. (2023). Pedahohichni tekhnolohii profesiinoho samorozvytku maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh pozaaudytornoї diialnosti. [Pedagogical technologies of professional self-development of future social workers in conditions of extracurricular activities.]. *Vvichlyvist. Humanitas. - Politeness. Humanitas. Vyp.5. S.61-66*. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.9> [in Ukrainian].
6. Ostapchuk, V.V. (2023). Pozaaudytorna robota yak pedahohichna umova profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv. [Extracurricular work as a pedagogical condition for the professional training of future social workers]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu Serii: Pedahohika.- Scientific notes of Berdyan State Pedagogical University Series: Pedagogy. №(3). S.518-530*. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-3-518-529> [in Ukrainian].
7. Savelchuk, I., Bybyk, D., Hrebenova, V., Horban, Y., & Kosheliya, O. (2021). Social competence of student youth: the experience of training in the educational environment of the university under the conditions of the pandemic. *Laplage Em Revista*, 7 (Extra-A), p.481-490. <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-A849p.481-490>
8. Savelchuk, I., Bybyk, D., Zhytynska, M., Ivzhenko, I., Mikheiva, O., & Kunytsia, T. (2021). Trends in the Development of Social Work: Postmodern Ideas and Prospects. *Postmodern Openings*, 12(3Sup1), 143-154. <https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356>